

ŠALCERNIS

Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija

Nr. 86 2013 m. Rugsėjis

„Sugriš senovė į mūsų kaimus...“

Prieš dešimt metų Adolfas Mortūnas iš Lynežerio šitai porino: „Jūs dar pamatysit – sugriš senovė į mūsų kaimus, žmonės vėl dirbs senoviškai. Gali kas nors juoktis, bet aš išpranašausiu...“ Taip jis kalbėjo savo kluone, tvarkingai keldamas šiaudų pėdus į pačią pastogę, kad pelės nesukirstų. Gražu buvo žiūrėti, kaip tiksliai ir lengvai ilgomis šakėmis kelia Lynežerio kaimo senolis nelengvus ruginių šiaudų pėdus. Ir aišku buvo, kad jokia technika to darbo nepadarytų geriau.

O dabar pažvelkime į naująjį herbariumą, kurį sukūrė Pilnų namų bendruomenė, gyvuojanti prie Panaros kaimo. Juk ir čia viskas padaryta senoviškai, prisimenant, kad šitokia senųjų vaistinių žolynų ekspozicija kadaise buvo kiekviename didesniame Europos vienuolyne. Žydėjo, žinoma, ir didesni vaistažolių plotai, nes daugelis vienuolynų tada buvo uždari, autonomiški, ir jų natūrinis ūkis taip pat atrodė gana įdomiai. O juk tada jokios technikos nebuvo, be to, vienuoliai viską darė patys, prisiminkim, pavyzdžiui, viduramžišką Umberto Eko romaną „Rožės vardas“... Dabar jau sunku ir patikėti, kokie sunkūs darbai dar nelabai seniai slėgė kaime gyvenančių žmonių pečius. Darbininkų, žinoma, buvo daug, bet buvo ir įgūdžiai, kantrybė, buvo mažos gudrybės, kurias vėl prisimename, tarsi iš naujo atrandame.

Ne tik vaistažolė, bet ir daržovė, užaugusi savame senoviškame kieme, yra ir maistas, ir vaistas. O kai tų vaistažolių, daržovių, vaisių, uogų bei prieskoninių augalų yra daug, tai šitokia biologinė įvairovė atrodo jau tikras Rojus. Darbo, žinoma, irgi daug, bet kiek čia ramybės, grožio ir pasitikėjimo – viską gali susikurti pats, nusipirkęs tikrai kastuvą, sekatorių, kauptuką... Bet vėlgi: kauptuką gali nukalti kaimynas, o

Šis granito akmuo vadinamas Panaros rieduliu yra akivaizdus ledynmečio galdynės liudininkas.

puodus, kurie net ugnies nebijo, taip pat ne šventieji lipdo. Taip ir sugrižta senovė. Ne visur taip sparčiai, kaip norėtume, bet sugrižta, ir kaip nesunku patikėti, kad kiekviena tokia kūrybinga diena vis nutolina tą pranašaujama pasaulio pabaigą. Nėra kada ir galvoti apie tą virtualią „pabaigą“, kai kiekvienas tavo prijaukintas augalėlis, kiekvienas gyvūnas reikalauja globos.

Pilnų namų bendruomenės įkurtas Herbariumas miškų apsuptyje vieniemyje prie Panaros. Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka, 2012 m.

Apie Dzūkijos tarmę

Pasakoja istorikas, žurnalistas

Juozas KUCKAILIS

Tokios dzūkų genties nebuvo. Buvo ten sūduviai, jotvingiai ir taip toliau, bet dzūkų nebuvo. Tas terminas įsigali devyniolikto amžiaus viduryje, ir kažkaip tai, matyt, patiko, kad jau 1907 metais mūsų žymūs dzūkai Antanas Žmuidzinavičius ir Liudas Gira, kaip jis po to pasivadino – Girų Liudas, Vilnių įkūrė toki būrelį – „Dzūkijos mylėtojai“. Laikraščiuose tada buvo išspausdinta jų programa ir ta programa buvo labai įdomi, ten jie planavo leisti įvairias knygeles dzūkų kalba, ir ten padavimus ir pasakas, ir dainas, ir visa kita spausdinti, bet atrodo, kad taip jų tas užmanymas ir užgeso. Bet jau tuo laiku buvo, kadangi tas jau mūsų kultūrinis – tautinis judėjimas buvo įsilingavęs, tai tokia mintis, kad reikia kažką dzūkiškai leisti, gyvavo kuo toliau, tuo labiau, ir 1910 metais „Rygos balsas“, lietuvių laikraštis (lietuvių Rygoje tais laikais labai daug gyveno), iškėlė tokią mintį, kad reikia dzūkams laikraščio dzūkų tarme. Va, ir paskui labai operatyviai atsiliepė į šitą jo raginimą Antanas Smetona „Vilties laikraštį“. Į šitą jo parašymą atsiliepė Antanas Žmuidzinavičius, jis tada jau buvo žinomas kaip visuomenės veikėjas, ir jo pagrindinė mintis buvo, kad dzūkams reikia ne abėcėlės, o reikia mokytojų, sako, dzūkus reikia mokyt. Ir ten jo gana ilgas straipsnis, jis ten nagrinėja įvairius dalykus, kaip čia atsitiko, kad dzūkų tarmėje yra iš gudų, iš rusų, atėję iš lenkų kalbos, taip sakant, barbarizmų arba svetimybų.

Juozas Kuckailis (trečias iš kairės) kartu su Vilniaus Mokytojų namų projektų vadovu Juozu Žitkausku (ketvirtas iš kairės), „Kukumbalio“ iš Merkinės danininkais ir mūsų „Šalčinio“ red kolegijos nariais mokytojų namuose 2013 m. gegužės 7 d., Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos diena. Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka, 2013 m.

Na, paskui, žinoma, Nepriklausoma Lietuva, įkurtas Lietuvos universitetas, paskui jis buvo pavadintas Vytauto Didžiojo universitetu. Ten jau studentai, ateitininkai jau bandė burtis, kurti savo draugiją. 1924 – ais įkūrė draugiją „Dainava“, trisdešimt antrasis metais jau buvo tokia bendra dzūkų draugija įkurta, ir jos veikloje dalyvavo ir A. Žmuidzinavičius, Vincas Krėvė – Mickevičius, labai aktyvus jis buvo, net garbės pirmininkas, ir Kipras Petrauskas. Vincas Krėvė – Mickevičius, išsakė tokią mintį, sako, baikit jūs čia vadintis tais dzūkais, sako čia nelabai priimta, „Dainaviečiais“ geriau pasivadinkit, ir va tikrai būsit šaunuoliai.

Julius Būtėnas¹ 1932 m. išleido rinkinį dzūkų tarme – „Stiklinės gonkos“ ir susilaukė spaudoj labai daug atsiliepimų, vieni ten jį turbūt gyrė, kiti gerokai barė, peikė, ir peikė daugiausia už tuos barbarizmus, svetimybės lietuvių kalbos, ir dabar, kaip žinot, toksai truputį ginčas kyla dėl tos tarmės dzūkų, kadangi labai daug yra svetimybų, daug tų barbarizmų – iš gudų ar ten baltarusų kalbos, iš lenkų kalbos. Šitie užnemunės dzūkai – Leipalingio, Kapčiamiesčio – yra ir iš vokiečių kalbos kai ką paėmę. Kyla tokių ginčų ir dabar, mes čia su draugu bandėm surašyt – surašėm apie penkis šimtus, ir tokių kaip „viedras“, „buika“, „uslanas“ ir taip toliau, ir taip toliau, kurie ne lietuviški. Ir tada, kai nori dzūkų tarme šnekėti, tai – ar čia vartot tuos visus *kručus* ir visokius kitokius, ar nevertot jų. Paskui, pokario metais, jau Amerikoje, emigravę dzūkai irgi susibūrė į dzūkų draugiją, ir jie gana aktyviai veikė, vieni iš aktyviausių gal buvo. Paskui jie paskelbė netgi romano konkursą, ir Jurgis Gliuda, žemaitis, parašė romaną „Perlojos respublika“. Na paskui paskelbė dainų apie Dzūkiją konkursėlį, laureatai paskelbti, ir taip toliau. Tai va, tos draugijos organizatoriai buvo Nedzinskas, kilęs iš Šventežerio. Na, o šiais laikais aktyviausias dzūkų tarme rašytojas – tai Romas Sadauskas. Jisai nemažai kūrinių parašęs dzūkų tarme.

Užrašė **Romas NORKŪNAS** (sutrumpinta)

Redakcijos prierašas:

Julius Būtėnas 1942 – 1944 m. mokytojo Leipalingio ir Merkinės gimnazijose. Knygynuose neseniai pasirodė nauja Juozo Kuckailio knyga „Šimtametės Leipalingio istorijos.“

Ką senoliai porina

Apie nužiūrėjimą ir kėrutį

Pasakoja **Ona PECIUKONYTĖ – JUDICKIENĖ** iš Merkinės, gimusi 1948 m. Griškoniškių kaime.

Apie žolę, kuri pas mane daržely auga, bet ne apie žolę noriu papasakoti, o apie nužiūrėjimą. Sako – nudyvino, tai kas? Mano gimtinė yra link Dubičių, į Varėną penkiolika kilometrų, dabar Panočių apylinkė, o buvo Kaniavos. Apie tą žolę... Buvo višta su viščiukais, ir tik mamytė sako – vaikai, išmuš višta viščiukus, aikit šluotražių atneškit, gabalukų, ava, ca slankscis supuvis, biškutį, tai da stalo kur kampukas supuvis, reikia tų žievių, kur karstą darė, suplyšusių vyro kelnų juosmenės ir – kėrucio.(1) Kas parnešit? Vienas nepažįsta, kitas sako, aš pažįstu... Nu, jau visko turim, mamytė sudėjo, sudėjo, pagovė vištų ir kašikan, aprišo su tais viščiukais, užkūrėtuosvisus daiktus negeran puode, po tuo kašiku, parūkė, išleido vištą su viščiukais ir kuo gražiausiai visi, nu tai va... Mūs kaimynė taip pasakojo: pas mani buvo kiaulė su paršais, viena kiaulytė ir dešim meiteliukų, nu ir vienas sako man: parduok kiaulytį ir vienu meiteliukų. Sakau aš: kiaulukį sau veislei pasiliksiu, nu labai rami jau ta jų motina buvo, nu tai gerai, tiek to, ir tas „tiek to“ man jau buvo nei šis, nei tas, ir jis paėmė du meitelukus, gal trecion dienon man ta kiaulytė išgaišo. Ir su viskuo taip...

Cia yra žolė – kėrutis, aš kai žentui parodiau, sako, ca yra žliūgė, jis gamtos žmogus, jeigu savo dukteru trijų metų uždėjo žaltį an kaklo, ne žaltukų, o ūkiškų žaltį, o ta glosto galvelį to žalčio, jis miškininkas, žentas... Reikia nors kiek visų tų įdėti, gal dar kokių skiedrukių, kad degtų, ir to kėrucio – ir rūkyt. Va, kai išeina viščiukai, tie lukštai, mes, būdavo, klausiam, mamyte, kur dėt. Neišmesk, sakė, padėk ton ir ton vieton... O karpą, pasakysiu, kas gerai gydo, – karpažolė, ugniažolė, bet ir tas

didžiulis žiogas, mano sesers an rankų buvo daug karpų, sugavo žiogą tą didžiulį, paleido an rankos, ir jis vaikščiojo, vaikščiojo, ir niekur nekando, kai tik rado karpą ir inkando, ir išleido tokį rudą skystį – ir karpa išnyko... Čia rododendras, čia šilauogė, nu, ir ta žliūgė, tas kėrutis... Ką labai myli, tas ir auga. Aš augalus labai myliu, aš ir jūs augalus myliu, nors jų nemačius, ir man maloniau duoti, negu išmesti. Jeigu duodi – sugrįžta dvigubai. Bet jeigu blogai padarei – sugrįžta šimteriopai, nu gal ne šimteriopai, bet sugrįžta.

Užrašė **Henrikas GUDAVIČIUS, Romas NORKŪNAS**
2011 metai, birželis.

Ona Judickienė su anūke Nomedė, 1995 m.
Nuotrauka iš Judickų šeimos albumo.

(1) – kėrutis yra rūgtis takažolė, kartais dar vadinama paprastąja takažole (*Polygonum aviculare*). „Lietuvos floras“ trečiajame tome surašyti tokie šios kiemo žolės sinonimai: kasočiai, kiauliažolė, kiauliabarščiai, kiauliažligis, kietazliogis, kietazolė, kimžolė, naryčios žolė, padraika, rietenos, veja, vejažolė. Tokia sinonimų gausybė rodo, kad takažolė visur Lietuvoje buvo žinoma, tik tai vis kitaip šaukiama. Kėrutis mums yra visai naujas vardas, beje, pasakantis, kad takažolė yra ne tik vaistas, bet ir magiškas žolynas.

Kiek raistų išpūkšta mūs

Ir nors spanguolių raiste ne tiek daug kaip seniau, dar vis išnešamos uogos maišais, viena kita daina pajvairina didžiausios žmogaus veiklos aplenkiamos teritorijos Lietuvoje garsus ir vis dar prisimenami laikai kai šiliniai dzūkai „pliūšė“, „kruliavojo“ per raistus.

Rudenį šiluos sujudimas – derliaus nuėmimas: čia ir dešimt dienų raiste leista uogaut, o ir grybų banga Marcinkonių kraštą užpildė gera nuotaika, nepriekaištinga sveikata ir galimybe pajust tikrą dzūkiško gyvenimo būdą. Ir ne veltui dar ir dar kartojamas posakis „Jei ne grybai ir ne vuogos, šilų mergos būtų nuogos“. Ir grybai, ir uogos tai vis derlius čia prilygstantis žemdirbystės dovanoms. Tą posakį sugalvojo būtent iš žemės darbo gyvenę grumciniai dzūkai, gal kiek slapčia pavydėdami to Dievulio sėto derliaus teikiamų malonių, juk šilinykės, kaip pasakojama, geriau pasrėdį buvo, poteraicių keliais šniūreliais aplink kaklų, ne viena su laikrodėliu, o šiliniai su „roverais an atlaido“ pasrodzydavo. „Jau mes kų prigrybaunam, tai grybai būna an duonos, o jau uogos tai būdavo ir vyrų aprangimas, ir moterų.

Rožė Pačkauskienė raiste prie Sausukės salos.

Pasakoja **Jonė CEREBIEJENĖ**, g. 1936 m. „Tadu tai ne dar spanguolių, tadu cik ataini, tai pilni kraštai. Labai seniau kasmet uogų buvo. Ataini, kur aukšči kupstai, tai sėmėm rieškuciom, žėrėm, tokius maišus prisrinkdavom virš galvos. Mūs šicieik šaima buvo, tai tėvas an gramdzimo vėtė kap rugius uogas, šitoki maišai buvo ausciniai.

Aršiausia buvo man Atkištašakėn aic, kol jau inaini, o paskui an Guldzyklos, an Lieptų, kap padarė lieptus ca už ruskio, tai buvo gerai, o kap pirma, atsistoji, o toj samana kap bakanas priešais tavi kap kalnas paskelia ir vėl va šitėp va aini, tai jau kap aini, tai taikai kur su žoli, tai žolė – šaknys prilaiko, o tep va jai atsistoji, o vietom būna insimatoji.

Už vokiečių tai davė ir cukro, ir lieptus darė vokiečiai, kad cik ait uogauc žmonės. Cukro davė, kad aintai ir jiem neštai pardavinėtai. Sau paslikdavom šventėm – kūciai kisieliui ar kap suserga – kisieliui. Daugiausia cielom paslieka, galvų kap apgaruoja, tai ausysa dėj, tai rūgščiis ištraukia.“

Pasakoja **Rožė PAČKAUSKIENĖ**, g. 1933 m. „Kap randam daug uogų, sakom – Dievulis pabėrė, va kokia raselė, Dievulis padarė raselį ir tikrai, kap randzi, kap sėta.

Nuog Žolinės jau rinkdavo. Vienais metais vuogelių vuogelių palei Aglynaicį, o juodos, akytes išvertį, Jezau, prašos mūs, o jau mes grabiam visos sutūpį an tos vienos plikelukės, o tokios paylgos ir dar va ragiu, rinkimas an rinkimo ir prispylė, prispylė. Kilimukai – vien samanukės be žolukių, tai raudona, raudona. Būna labai kelių rūšių uogos, būna kap grūšukės, būna pailgos kap slyvos, būna tokios baltos mažukės, ir katros anksci prispėja, katros vėliau, būna juodos juodos, būna ružavos.

Išainam kokį dzvidešimc aštuonias dienas, taigi o pirštai koki buvo, su ryzais būdavo vyniojom, mano pavuogauni ir nuplyšta, turi vynioc. Tai rankelės kokios būdavo, mirkom parajį kokuose žolynuose, ėgliuose, kad graiciau užgyt.

Kap nakvodavom, nei gyvatės bijojom, nei nieko, laužų suskuram, paparcių prisraunam, paduškas pasdarom, po šonais vėl pasdedam paparcių, ugnė kurias, vienas pašyla šonas, paskiau kitas ir va tep va prabūnam, praaušo, jau ainam mes, renkam vuogas, Aglynaicin gulim, o in Kazlaukas ainam. Ale vuogos kap būdavo insipenėjį, ale kol tep ankscau, o dar viskas paskeitį. Būdavo lašinukų aidami gulc užsiveriam an šypo pasišyldom, ir jau tas riebulukas labai jau gardus kap apspyrga, tai valgyk ir

užsivalgyk. Vandenio pasdarėm duobelį, blešonkaitį tokių turėjom ir gėrėm. Nu ir paskiau Nasvytis sako, parneškit to vandenio, šitėp Marcinkonys gera tų raisto vandenį, kol jom nepakenkia. Nu ir ištyrė, kad prosta vaistas. Dar, žinok, insipjauni ar kap rauni rankų kur insirėži, tai kap raistan graita užgija, sakau, kap vaistai, o jau kojai, tai tikrai, būna sopa sopa, cik va pabraidzoji, ir toj samanaitė gal vaistas. Dar kap kadu nebūna, tai grėžiam tų samanaitį ir sunkiam, tai ji tokia čiršta net būna. Ir gėrėm, ba gerc norėjom, o raikė našuliai nešč. Būdavo kur ainam, tai beržėlį va šitėp liūliuojam liūliuojam, kad jau dzidesnė skylalė būt, kad jau to vandenio daugiau būt ir geram. Nešies, ale kiek tį gali prisnešč, o dar kap būna karščiai. Sunku nešč, ir uogų prismurki.

O būdavo, dzievuliau, parainam ir be pietų, būdavo paliekam ir dar kašelaiti užvožam maistų ir toliau pasėjėjam, atainam, kad būna išgraužta, suėsta visa, cik popierai išmėcyta. Tai krankliai, kap jie būdavo tainiai skranda, atrodo va jų nėra, nei knarkterėj, nei nieko ir viskas, jau nėra pietų, tai būdavo jau inrišam, kelis roz mumi tep padarė.

Būdavo kad ir inklimpi, labai liūliavo palei Aglynaicį, tai kap aini, tai kap kalnu, va šitokis liūlynas, tai mes viena nuo kitos toliau aidavom, man atrodo jei jau klimptum, tai gal ir nukeberlytum kur nežnau, o palei kraštų tai man taikės, aš let išlindau, labai inklimpau gūdziai, tį kap suėmė toj samana, tai nei in tį, nei in tį, tai moterys ištraukė.

Nešėm kašelėsa uogas ir giedodavom. Mūs Gaidzių, kap trukteram, kašalė, šitoki našuliai, atsisėdam ir giesmės, ir giesmės. O bernai triliavo va cianai šituosa miškuosa, tai pasrodom kas tai mes, ba kožnas kaimas turėjo bernus, kožnas kampelis, tai Gaidziai, tai Januliai, tai Naujadvarė, tai jau mes Gaidziai, kad gerai giedam, tai mes būdavo tep kap pašidzydamos, kad mes gerai. Buvo pas mus Gaiduosa giesminykių, kokia atajo, tokių giedojom. Sakau, nu mergos, dar neisim jau už šitų šilų vyžinių, sakau, aisim, kur su škliūmpėm, tai nor nenašosim našulių, nu ir vis ciek man papuolė ne nuo Marcinkonių – škliūmpinis, o pavirto vyžinis, ir tenka – kap nešojau, tep nešoc našulys, ir numirsiu ir raiks nešoc.

Spalgienas vežodavom po Gardzinų, sciklinaitėm pardavinėjom, o paskui veždavom Vylniun, pūnkta nepirkdavo, ir pamažu pamažu, tai tį, tai tį, tai pirkdavo, o iš pyrmo ne. Kap veždavom, tai myltų parsiveždavom, iš produktų, iš maisto, nu nusperki būdavo kokių skepataitį, ar kokias kojinaites, gi nebuvo. Kici visai sunkiai gyveno, tai an pilvo cik.

Krokšlio kaimo spanguoliautojos pakeliui į raistą.

Poterus labai buvo mada, mama labai daug turėjo, ir būdavo perka, kad ir šiokiųdžien būdavo nenulaidzia nuo kaklo, užsidėjus visų laikų su poterais.“

Pasakoja **Pranė PECIUKEVIČIENĖ**, g. 1929 m. „Ajom daugiausia per Bradus, per pacį vandenį, užsikėlei sijonų an galvos, jau paskui senesnės ajom šonu, takai buvo, ir va tį kvartaliniė kur in Kėkščius aina, tai ajom tuoj kvartalini, o jau tadu cia in Uogų salų pakrinki, ar in Kėkščių. Daugiausia uogų an lygumos aplink Uogų salų. Kici aidavo net in Lynežerio pusį, in Atkištašakį, o mum per toli buvo. Per Bradus mes važuodavom su arkliu. Tai kap kadu buvo Bradai, kad cik aukščiau kelių, bet buvo Bradai, kad iki kaklo, tai tadu vyrai aidavo, o mes jau neidavom. O arkliai važav, tai an liesvų sudėdavo lantas ir tadu uogas kraudavo, nu o tį tai drūtas, cik labai šaknynas, tį kap ima baladoc, tai net ir maišų nutrenkia. O kas nebijo, tai atsisėda an tų uogų, laiko. Rinkom kuprinėse, maišuosa, daigiausia maišan ir moterom langviausia paklotėn, susvynioji, tai ca pecuosa negrauža, susvynioji ir neši. Tokį nuo cukro maišėlį, tai svėrė 40 kilogramų ir nešė. Kur geros rinkėjos, tai čiut ne būlbinį maišų priranka. Kap aina su pylnu, tai inklimpsta dažnai, švokštera, bet niekas nenustapino, tį gal nėra tokio gilumo, kad žmogus prigertai, ale kap švokšteri, tai atrodo ovaš iki juosmenės inlandzi.

Važuoji būdavo, tį kompanija, žmonių kap atlaidas, dar jau žmonės išmirė, žmonių nėra, o pirma tai kap tį smagu, ir gieda, ir dainuoja pietauc atsisėdį, visap, ir juoko, ir visko tį, važuoja, kvatojas. O arklys tai šuoliais, per valandų, nevažavo gerai valandos, tai namo parneša. Tį kap pastovi, dar varmai kokie jį pakapoja, tai jau kap atsisėdi, tai jį atriša nuo pušalės, tai aina šuoliais, kol namo parbėga, tai labai smagu.“

Užrašė **Dalia BLAŽULIONYTĖ**

Dalios BLAŽULIONYTĖS nuotraukos.

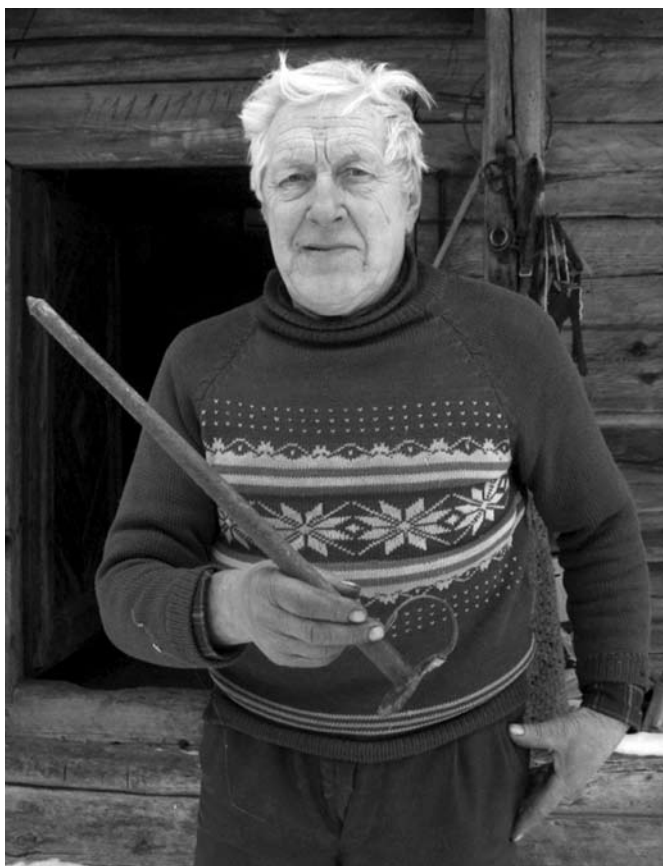
Ty mano visa jaunystė pralaista

Pasakoja **Jonas DANILEVIČIUS**,
gim. 1934 m. Lynežerio kaime (mirė 2012 m.)

Lynupis ca va iš balų Čepkelių šitų išteka, tynai toliau buvo ravai iškasci, ka(p) vadinam Beržupy, pievos mūs, tai buvo ravai, iškasį apsausino, tai kap apsausino tas pievas, tai nieko neraikėj nei šienauc, jei nepasėsi jokios žolės, šitoj balos išnyko, o sėcinės niekas nesėjo.

– O ar tynai ne Jūsų seni kelminiai aviliai yra?

– Mano, mano tį aviliai, tį mano visa jaunystė pralaista.

Jonas Danilevičius.

– Ir in medzius kėlēt avilius?

– O kapgi, spiečiai susėda... Nu kartų tai buvo šitas prisimysu, parjojau ir šitas uždarau an rytų tep (rytoganai), nuveic pažūrėc, atainu, kad sėdzi šitų spiecys, ir tep gražiai tarp pušalės ir aglės, an šakų virš žamės, aš užlipau kap vadinam žaginys, nebuvo kopėčių, liesvų kap vadinina dzūkiškai, an žaginio usikoriau ir pakišau maišalį, jau viskas, ir stukterau, tai kiek maišalin, o kitos kiba akių pabojo, bites labai boja, visos an many, buvau su cinklaliu,

tai jos ca po cinklaliu, aš tų sitelį davai, tį buvo koky keturi metrai, ir, šito, palikau tį ir maišalį, ir an žamės nuvirtau, ir buvo tį upelė, kur ciej aviliai, kur tas ciltelis padarytas, ir tan vandenin, va šitep va už plaukų patrauki – pilna sauja, patrauki ir pilna sauja. Anksciau prieš tai cinė (*ištindavo*), inkanda bitė, tai iščynsta nu šitas, o po to – viskas, ciktais prasc žymė.

– O dėl ko tynais aglių viršūnės nupjauscytos?

– Tai o kap pacan viršun susėda, nu tai kap tu tynai šitų gi tai raikia kų tai turėc, išvirsi, nu tai nupjauni. Tai vienųkart šitų, žinot, man du kartu – nuvirsta an žamės ir vėl kelias, ir vėl sėda, tai gal du kartu ar tris kartus pjoviau. O kartų atajom su tėvu amžinų atilsį, šitas, iš pievų, šienų grėbėm, ir cik vienas jau tas avilyk kelmas buvo, šitas, o vakari, va, va saulė laidzias. Tai, šitas, susėmiau ir kur, aš jo gi nepaliksiu nakcij, misnu anta ryt, atnešau ir ka(p) bus te(p) bus, ir iš rozo išvertiau vėl tų maišalį. Pažūrau, kad kitas spiecys sėdzi, ir tų maišalin, atnešau ir kitų, vėl aš tynai – tracias! Atnešau tracų vėl, jau pylnas tadui kelmas tį dzidelys, viršun tas aglėn, šaukiaiu ir šaukiaiu, ir uždengiau. Atainu nu gal už trijų dzienu ar aš tį už keturų, buvo tadu medaus, kitoki gal dar laukai ir gamta buvo neužteršta, gal už trijų dzienu tį ar už keturų, nu ne daugiau kap savaitė, kad jau pylna! Nu kas daryc, kad jau pylna, jos neturi darbo raiškia, acinešau kibirų, parsinešau. Dar jau šara tas bites, aš tai iš pavasario retkarčiais kap kadu pašaru.

Sakiau sudegysu, ale kad tį jau užaugy, negalima suricyc jie... Kur tį gražu... O tį švaru buvo, šienavau, tynai šienavau... Sekmadienį nuveinu, nusinešu po apacia paskloc ir guliu, sakau, – visa jaunystė tynai pralaista.

– O ar Jūs žvakes liejot?

– Lėjom, dar ir formos yra. Dar nelaju, labai daugel darbo su jom, kiek atlienka, tai kurgi tų vaškelių šituosa kelmuosa buvo, net keturiasdešim aštuoni kelmai buvo... Formas pripili, išneši an kiemo, ušūla, tadu va prieš liepsnų pečiun duonkepin ir, šitų, pavartai, apšyldai ir isitraukia.

Užrašė **Dalia BLAŽULIONYTĖ**
ir **Romas NORKŪNAS** 2012 m.

Romo NORKŪNO nuotrauka, 2010 m.

Kryžius Panaroje

Pasakojo **Aldona ŽĖKIENĖ** –
STAPČINSKAITĖ, g. 1930 m.

Panaroj prie kelio trys kryžiai. Kaimo pradžioj, po kaire, tai Čaplikas Arvydas organizavo pastatymą. O kaimo centre ir va šitų – Točelis Vladas statė, kai atkūrimas Lietuvos prasidėjo. Tai tas, kur prie balos stovi, kai nuvirto, jo vieton naujų statyt ėmėsi Teresė Sinkevičienė, a kai ji ranką susilaužė, užbaigė statymą Bubnelienė Onutė.

Šiton vieton, prieš mano namus, tai jau prieš karą ažuolinis kryžius stovėjo. Mano mamos senelis buvo pastatęs. Kai nugriuvo, tai ant senųjų kapų nuvežė ir pastatė. Tį gal milžinai sulaidoti, nes mamos seneliai jau neprisiminė. O dabar čia stovi kryžius, kurį padarė Antanas Aleksonis. Medį kryžiui davė Ona Aurylienė. Dar gražus medinis kryžius prie amžiną atilsį. A. Petralienės Bronės namų stovi, ji buvo pastačius. Gelažinis – Rožės Čiurlionytės (*Rožės sesuo Natalija Čiurlionytė sakė, kad kryžių sesuo už tai pastatė, kad Dievą myli*), o prie Čapliko Arvydo – medinis.

Dar prieš karą jaunalietai ant kalno prie senojo kelio į Liškiavą buvo labai gražų kryžių pastatę, tvorele aptvėrė. Jaunimo daug buvo, tai tris dienas rytais kaimo kryžius lankydavo.

Dar ten prieš karą, ant Liškiavos, Vilkiautinio kryžkelės stovėjo svokos kryžius. Važiavo anksčiau ten vestuvės iš Liškiavos, ant posūkio apvirto ir užsimušė. Svoka – pamergė iš jaunojo pusės. Tai ir kryžius vadinosi: svokos, prie nadotkų pievos stovėjo. Ten namų nebuvo.

Aldona Žėkienė Stapčinskaitė. „Aš dabar gyvenu pačius geriausias laikus, nieko netrūksta, o kai skaitau knygas ir laikraščius, tai ir laikas greit pralekia, ir mintys blogos nelenda. Jūsų „Šalčinį“ labai patinka skaityti, parsinešu iš bibliotekos“. 2013 m.

Arvydo Čapliko pastatytas kryžius kaimo pradžioje.

Rožės Čiurlionytės kryžius 2013 m.

Po karo Liškiavos klebonas Kriškčiūnas visiems prie namų liepė kryžius statyti, matyt, nujautė, kad veš. Tai visi buvo pasistatę savo kiemuose kryžius. Kunigas, kai važiuodavo su arkliu, tai prie liesinės buvo pritvirtinęs geležinę dėžę su žarijom. Tai jis ten ant tokios vielos buvo metus pasidaręs ir ant tų kryžių tuos metus ir išdegindavo.

Mes būdavo per Kryžiaus dieną, prieš šeštines, susirinkdavom prie šito kryžiaus, sukalbėdavom Šventų litanijų ir toliau eidavom prie vidurinio, to, kur prie kūdros, o paskui prie to, kur kaimo gale stovi. Daug žmonių sueidavo, jaunimo buvo daug. Staučė Boleslovas vesdavo. Mano vyras amžiną atilsį Vladas sakydavo: jei niekas neis, tai mes dviese eisim ir atkalbėsime litaniją. Paskutinį kartą ėjom 2008 metais. Su mašina viena moteris iš Kauno mus apvežė. Jau nēr kam eit. Ir vyro jau aštuoni metai nēr, tai kai mes einam – kiti juokias. Sako: eina šunis lodydamos.

Užrašė **Algimantas ČERNIAUSKAS**

Red: Kunigas Juozas Kriškčiūnas buvo kalintas ir ištremtas į Sibirą, o grįžęs iš tremties 1961–1982 m. kunigavo Kučiūnuose. Prieš jį buvęs Liškiavos klebonas Povilas Grablikas į Vorkutą (ten ir mirė) buvo ištremtas 1945 metais.

Brolių ČERNIAUSKŲ nuotraukos.

Apie Velnių bažnyčią

Pasakoja **Ona AURYLIENĖ** iš Panaros kaimo:

Ten avys ganėsi, ganė žmogus avis, ožkas – ir pradingo vienas vožukas. Ieškoj, ieškoj to vožuko, žiūro, kad jis plaukia Nemunu, ir jis pradėjo jau tas piemuoju šaukc, o tas vožukas nusikvatoj ir nuvejo. Nu, tai žmonės ir sakė – ten buvo ne vožukas, bet velnias, nu ir praminė tų vietų Velnių bažnyčia... Dabar seniai jau buvau, gal jau apaugį. Statokas kalnėlis, bet, žinot, kiek metėlių, gal šimtas metų, taigi mano anyta, dar močiutė man tep pasakojo. Nu, argi jumi indomu čia senos bobos?! Upelis Panarys, sakydavo, kad prie upelio buvo pirmi namukai, kai pradėjo atsirasti kaimas, paskiau žmonės traukėsi... Ten mano tėviškė... Tas upelis bėga, ir jis ten kažkaip išsisklaido, prapuola, nu, tai tep ir praminė. Va, Žydaklonis, sakė, žydas numirė, nu va, tokios vietos... Prie Liškiavos – tai Kartaklonis, nu žmogus pasikorė... Šalčinių yra, kur dabar ta koplyčia, Pilnų namų bendruomenė, ten

buvo šalciniai, aš iš Panaros, ten laukuose gyvenom, ten žmonės nešdavos tų šalčinių vandenį, ten pro juos teka, kur dabar ta Pilnų namų bendruomenė, o ne visi turėjo šulinius... Geras vanduo, bet kap darė melioraciją, tai prapuolė tie šalciniai.

Užrašė **Dalia BLAŽULIONYTĖ**,
Henrikas GUDAVIČIUS, **Romas NORKŪNAS**, 2012

Atsitiktinai Panaroje sutiktas senolis Vladas Točelis, padėjęs mums 2012 liepos 16 d. surasti Velnių bažnyčia. Romo NORKŪNO nuotrauka.

VISAIS metų laikais graži yra dzūkų šilų ir panemunių gamta. Dzūkijoje dar gyvuoja senoviniai kaimai, senieji amatai ir verslai. Dzūkijos nacionalinio parko darbuotojai Jums padės suprasti svarbiausią Dainavos krašto savybę – etnokultūra gyva gali būti tikrai tada, kai senolio poringei pritaria čia pat almantis šaltinis. Brangusis lankytojai, atvykęs į šį kraštą, gerbk ir tausok jo taurų grožį.

Išsamią informaciją apie Parką ir Čepkelių rezervatą visi svečiai gali sužinoti lankytojų centruose:

Marcinkonyse: Šilagėlių g. 11, Marcinkonys, LT - 65303, Varėnos r., tel. 8 310 44466, 8 672 46388 elektroninis paštas: info@dzukijosparkas.lt

Merkinėje: Vilniaus g. 3, Merkinė, LT - 65334, Varėnos r., tel. 8 310 57245, 8 672 46275

Elektroninis paštas: merkine@dzukijosparkas.lt

„Šalčinį“ rasite ir interneto tinklalapyje www.cepkeliai-dzukija.lt

ŠALČINIS

Adresas: Vilniaus g. 3,
Merkinė, LT - 65334, Varėnos r.
Tiražas 1500 egz.

Redkolegija: E. DROBELIS, H. GUDAVIČIUS,
A. ČERNIAUSKAS, M. LAPELĖ,
R. NORKŪNAS, D. BLAŽULIONYTĖ
Maketuotojas: V. ČERNIAUSKAS

Spausdino UAB „Albagrafija“
Pulko g. 96, LT - 62133, Alytus
Tel. 8 315 74140
El. p. alba@infoseka.lt
Laikraštis atspausdintas ant popieriaus,
pagaminto iš antrinių žaliavų.